

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЦЕНТР ЗДВН
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І ПІДПРИЄМНИЦТВА

До захисту допускається
Завідувач кафедри, проф.
_____ В. М. Боронос
« ____ » _____ 20__ р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

НА ТЕМУ:

«ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ЗМІЦНЕННЯ»

Освітньо-кваліфікаційний рівень «Бакалавр»
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Науковий керівник роботи: _____
(підпис)

Боронос В. М.

Студент: _____
(підпис)

Мальчевська Д. С.

Група: Фдн-61гл

Суми 2020

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І ПІДПРИЄМНИЦТВА**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри, проф.

_____ В.М. Боронос

" ____ " _____ 20__ р.

**ЗАВДАННЯ
до дипломної роботи**

Студента групи Фдн-61гл, центру заочної, дистанційної та вечірньої форми навчання, спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування» Мальчевської Діани Сергіївни

Тема роботи: Фінансова безпека держави та шляхи її зміцнення

Затверджено наказом по СумДУ № _____ від " ____ " _____ 20__ р.

Термін здачі студентом завершеної роботи " ____ " _____ 20__ р.

Вихідні дані до роботи: нормативно-правові акти, дані державної статистичної звітності, матеріали періодичних видань, підручників, навчальних посібників тощо.

Зміст основної частини роботи (перелік питань, що підлягають розробці): здійснено систематизацію підходів до розуміння фінансової безпеки, її змісту, функцій та завдань, визначено складові фінансової безпеки та індикатори її оцінювання, проаналізовано існуючі підходи до оцінювання рівня фінансової безпеки країни, запропоновано власний підхід до оцінювання фінансової безпеки в Україні, проведено аналіз інституційного середовища управління фінансовою безпекою країни, запропоновані заходи по підвищенню рівня фінансової безпеки.

Дата видачі завдання: " ____ " _____ 20__ р.

Керівник дипломної роботи: проф. Боронос В. М.

(вчене звання, прізвище та ініціали)

_____ (підпис)

Завдання прийнято до виконання " ____ " _____ 20__ р.

_____ (підпис студента)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота: 28 с., 3 рис., 3 табл., 17 джерел

Мета роботи – ідентифікація основних проблем формування фінансової безпеки країни та розробка практичних рекомендацій щодо їх вирішення.

У роботі відповідно до мети було поставлено та вирішено наступні **завдання**:

- дослідити сутність поняття «фінансова безпека», обґрунтувати її складові;
- визначити зміст, функції та завдання фінансової безпеки країни;
- провести комплексний аналіз підходів до оцінювання рівня фінансової безпеки;
- розробити практичні рекомендації до підвищення рівня фінансової безпеки країни;

Об'єктом роботи є організаційно-економічний та інституційний механізм управління фінансовою безпекою країни.

Предметом дослідження – є економічні відносини, які виникають між економічними суб'єктами у процесі формування фінансової безпеки країни .

Методи дослідження, які використовувалися в процесі дослідження та обробки матеріалів: структурний аналіз, факторний, порівняльний, горизонтальний аналіз, метод критичного аналізу наукової літератури.

У вступі обґрунтовується актуальність теми роботи, визначається об'єкт, предмет та мета дослідження.

У першому розділі: здійснено систематизацію підходів до розуміння фінансової безпеки, її змісту, функцій та завдань, визначено складові фінансової безпеки та індикатори її оцінювання.

У другому розділі проаналізовано існуючі підходи до оцінювання рівня фінансової безпеки країни, запропоновано власний підхід до оцінювання фінансової безпеки в Україні, проведено практичні розрахунки.

У третьому розділі проведено аналіз інституційного середовища управління фінансовою безпекою країни, запропоновані заходи по підвищенню рівня фінансової безпеки .

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА, МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ , ІНСТИТУЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ, ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК, БЮДЖЕТНА БЕЗПЕКА, ПОДАТКОВА БЕЗПЕКА, ГРОШОВО-КРЕДИТНА БЕЗПЕКА

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
1 ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ОСНОВ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ.....	7
1.1 Аналіз підходів до розуміння змісту фінансової безпеки	7
1.2 Формування організаційних засад формування фінансової безпеки країни.....	8
1.3 Складові фінансової безпеки країни	11
2 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ.....	13
2.1 Аналіз методичних підходів до оцінювання рівня фінансової безпеки в Україні	13
2.2 Методичний підхід до оцінювання фінансової безпеки в Україні	15
2.3 Практичні розрахунки рівня фінансової безпеки України	18
3 ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	19
3.1 Аналіз інституційної складової управління економічною безпекою країни.....	19
3.2 Практичний інструментарій підвищення рівня фінансової безпеки України.....	22
ВИСНОВКИ.....	24
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ	26

ВСТУП

Визнання концепції сталого розвитку Україною вимагає гармонізації економічних потреб суспільства з фінансовими можливостями країни. В таких умовах забезпечення фінансової безпеки країни в цілому та регіонів зокрема трансформується у стратегічну задачу суб'єктів господарювання на шляху впровадження та реалізації заходів щодо досягнення високого рівня соціально-економічного. Фінансова безпека виступає одним із ключових факторів успішного розвитку України. З метою її забезпечення на довгострокову перспективу формується необхідність до впровадження ефективного організаційно-економічного підходу до управління безпекою на основі розроблення дієвої системи фінансового забезпечення розвитку країни, з урахуванням впливу фінансового інструментарію на рівень досягнення її цілей.

Відсутність єдиної стратегії забезпечення розвитку економіки з урахуванням вимог фінансової безпеки в регіонах, обліку економічної діяльності, неефективна існуюча структура управління, недосконала методична та нормативно-правова база в галузі підприємництва вказують на необхідність розробки та реалізації програми сталого розвитку регіону з урахуванням фінансової безпеки. На їх основі повинна проводитися політика економічної збалансованості, тобто узгодженого розвитку економічних, у тому числі і фінансових регіоні. Вирішення цієї проблеми тісно пов'язане з розвитком науково-методичних положень щодо удосконалення організаційно-економічного механізму управління фінансовою безпекою країни.

Концептуальні засад формування фінансової безпеки країни висвітлені в роботах А. Г. Загороднього, Р. С. Папехіна, О. І. Барановського, М. М. Єрмошенко, В. Т. Шлемко, І. Ф. Бінько

Узагальнення існуючих досліджень з питань підвищення рівня фінансової безпеки засвідчила відсутність комплексних досліджень даних питань, що і зумовило актуальність роботи.

Мета роботи – ідентифікація основних проблем формування фінансової безпеки країни та розробка практичних рекомендацій щодо їх вирішення.

У роботі відповідно до мети було поставлено та вирішено наступні **завдання:**

– дослідити сутність поняття «фінансова безпека», обґрунтувати її складові;

- визначити зміст, функції та завдання фінансової безпеки країни;
- провести комплексний аналіз підходів до оцінювання рівня фінансової безпеки;
- розробити практичні рекомендації до підвищення рівня фінансової безпеки країни;

Об'єктом роботи є організаційно-економічний та інституційний механізм управління фінансовою безпекою країни.

Предметом дослідження – є економічні відносини, які виникають між економічними суб'єктами у процесі формування фінансової безпеки країни .

Методи дослідження, які використовувалися в процесі дослідження та обробки матеріалів: структурний аналіз, факторний, порівняльний, горизонтальний аналіз, метод критичного аналізу наукової літератури.

Інформаційною базою роботи слугують статистичні та аналітичні матеріали Національного банку України, Міністерства фінансів України, Державного комітету статистики, монографії і науково-аналітичні статті вітчизняних і зарубіжних авторів, інформаційні матеріали, опубліковані в періодичних виданнях, електронні ресурси, представлені в мережі інтернет.

Структура і обсяг роботи. Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 20 найменувань. Загальний обсяг дипломної роботи 27 сторінок, включаючи 3 таблиці, 3 рисунки.

1 ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ОСНОВ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

1.1 Аналіз підходів до розуміння змісту фінансової безпеки

Аналіз теоретико-методичних підходів до дослідження фінансової безпеки (таблиця 1.1) дозволяє зробити висновок про їх різноманітність та різноплановість. На думку І. Шлемко, фінансова безпека держави – це стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної і податкової систем, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та її зростання [17].

Таблиця 1.1 – Узагальнення підходів до трактування фінансової безпеки країни [17, 14, 5, 8, 9]

№	Автор	Визначення
1	А. Г. Загородний	Це здатність забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання
2	Р. С. Папехін	Здатність протистояти існуючим і виникаючим небезпекам і погрозам, що прагнуть завдати фінансової шкоди
3	О. І. Барановський	Це специфічний вид суспільно-економічних відносин, які виникають між державою та суб'єктами соціально-економічних відносин
4	М. М. Єрмошенко	Це стан фінансово-кредитної сфери держави, який характеризується збалансованістю та якістю системної сукупності фінансових інструментів
5	В. Т. Шлемко, І. Ф. Бінько	Захищеність фінансових інтересів суб'єктів господарювання на усіх рівнях фінансових відносин; забезпеченість домашніх господарств, підприємств, організацій і установ, регіонів, галузей, секторів економіки держави фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їх потреб і виконання відповідних зобов'язань

Продовження таблиці 1.1

№	Автор	Визначення
6	І. О. Рєвак	Під фінансовою безпекою розуміємо такий динамічний стан фінансових відносин, за якого б створювались сприятливі умови та необхідні ресурси для розширеного відтворення економічного росту та підвищення життєвого рівня населення, удосконалення національної фінансової системи для успішної протидії внутрішнім і зовнішнім факторам дестабілізації фінансового стану в державі.

В свою чергу Кульпінський С. визначає фінансову безпеку як реалізацію цілеспрямованого комплексу заходів фінансової і монетарної політик держави з метою забезпечення стабільності фінансової системи і сприятливого інвестиційного клімату [10].

На думку Савицької О. [13], фінансова безпека країни, в умовах ринкової економіки, є однією із найбільш важливих складових економічної безпеки.

Таким чином, проведений аналіз дозволяє зробити висновок про наявність різноманітних підходів до визначення фінансової економіки, що обумовлює наявність суттєвих відмінностей в розуміння її функцій, завдань та складових елементів.

На основі аналізу в роботі під фінансовою безпекою країни будемо розуміти спроможність країни протистояти, мінімізувати та нейтралізувати економічні загрози, що зумовлені численними факторами за рахунок формування достатнього для фінансування програм та заходів обсягу власних фінансових ресурсів країни.

1.2 Формування організаційних засад формування фінансової безпеки країни

Передумовою формування достатнього обсягу фінансових ресурсів країни є виконання економічною системою завдань, перелік яких залежить від ключових орієнтирів економічного та соціального розвитку країни.

Літературний аналіз наукових праць присвячених обґрунтуванню значення фінансової безпеки для розвитку країни дозволив виокремити найбільш актуальні на сучасному етапі її розвитку, а саме:

- 1) формування достатнього рівня матеріальної захищеності членів суспільства від негативного впливу зовнішнього середовища;
- 2) фінансова безпека країни як здатність країни формувати достатній за обсягом потенціал до розширеного відтворення;
- 3) фінансова безпека розглядається як спроможність країни протистояти негативному впливу зовнішнього середовища [1].

Зазначені особливості формують підґрунтя до більш поглибленого розвитку завдань фінансової безпеки, які можна систематизувати наступним чином: захист інтересів суспільства (в том числі і фінансових), формування передумов до сталого економічного розвитку країни, активізація інвестиційної політики держави, формування певного обсягу запасу міцності на випадок нестабільності ситуації в країні.

Реалізація вищезазначених завдань фінансової безпеки країни здійснюється за рахунок: узгодження її завдань та цілей з орієнтирами економічної, екологічної, інвестиційної, виробничої, трудової та інших складових безпеки держав, забезпечення відповідності інтересів держави з інтересами членів суспільства (населення, бізнес); імплементації існуючого державного інструментарію управління економічним розвитком країни в механізми державного регулювання економіки та підтримки її національної безпеки (її принципи, функції та завдання) [2].

Законом України про «Національну безпеку» виокремлюються наступні принципи формування державної політики у сферах національної безпеки і оборони, а саме:

- 1) верховенство права, підзвітність, законність, прозорість та дотримання засад демократичного цивільного контролю за функціонуванням сектору безпеки і оборони та застосуванням сили;
- 2) дотримання норм міжнародного права, участь в інтересах України у міжнародних зусиллях з підтримання миру і безпеки, міждержавних системах та механізмах міжнародної колективної безпеки;
- 3) розвиток сектору безпеки і оборони як основного інструменту реалізації державної політики у сферах національної безпеки і оборони.

Розглянутий перелік принципів фінансової безпеки країни та його узгодження із принципами національної безпеки дозволяє визначити найбільш

ключові вектори реалізації фінансової безпеки, основні з яких наведені на рисунку 1.1.

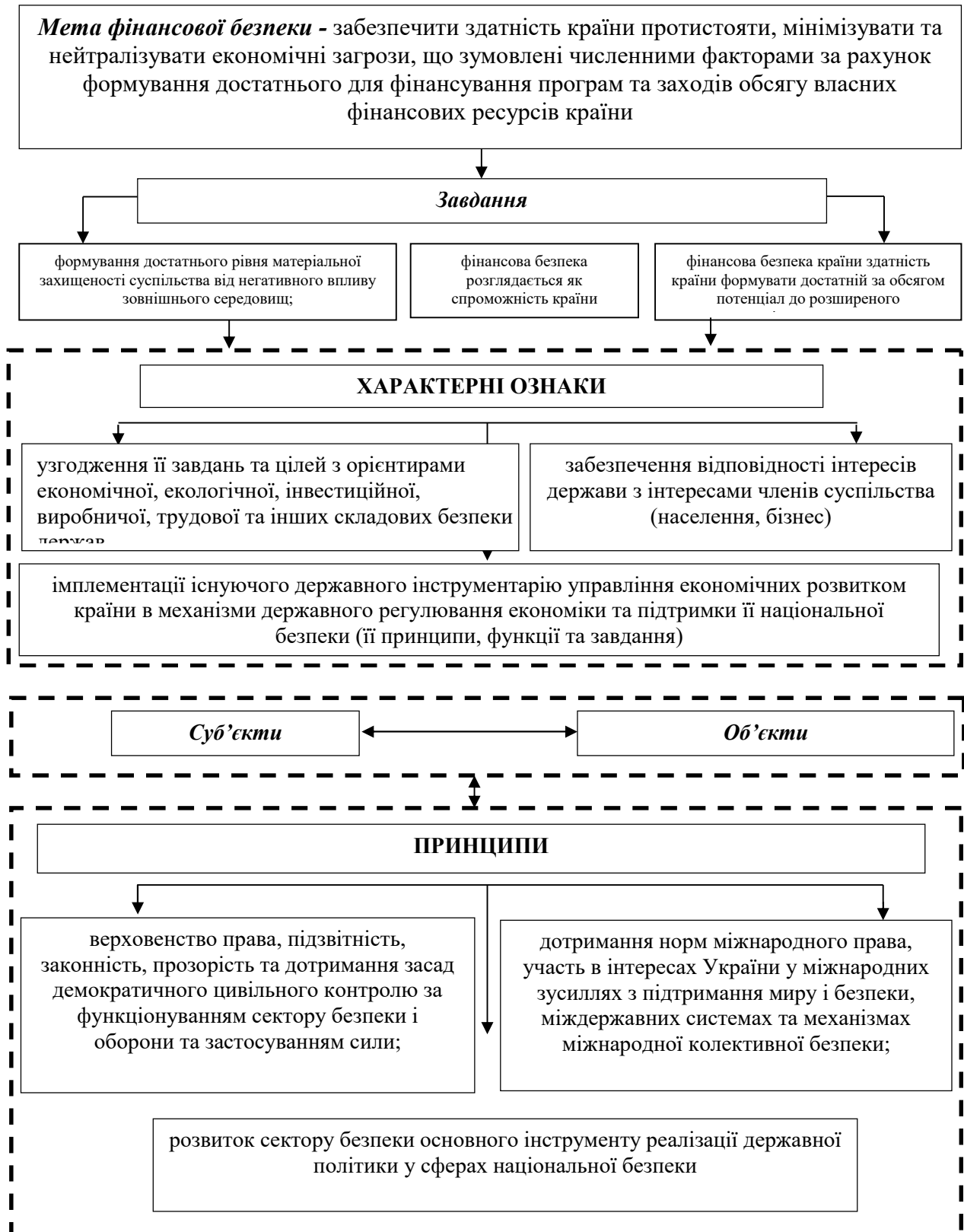

Рисунок 1.1 – Організаційні засади формування фінансової безпеки країни

Запропоновані нами організаційно-економічні засади формування фінансової безпеки країни повинні слугувати основою для поглиблення інструментарію управління фінансовою безпекою країни в межах удосконалення взаємовідносин в системі «суб'єкт – об'єкт» шляхом комплексного забезпечення їх взаємодії та узгодження інтересів.

1.3 Складові фінансової безпеки країни

Розроблення політики управління фінансовою безпекою потребує визначення її складових на зростання рівня яких і буде спрямоване подальше дослідження. На основі дослідження напрацювань вітчизняних та закордонних вчених нами визначено основні складові фінансової безпеки в межах яких, буде здійснюватися оцінювання рівня фінансової безпеки України. В рамках дослідження фінансову безпеку країни будемо розглядати як інтегральний показник, що поєднує в собі податкову, грошово-кредиту та бюджетні складові.

Значний дефіцит державного бюджету, наявність значного обсягу державного боргу, підвищують важливість саме бюджетної складової фінансової безпеки країни, як індикатора, що відображає потенціал держави до фінансування програм та заходів спрямованих на отримання достатнього рівня фінансової стійкості країни.

До показників, що відображають рівень бюджетної безпеки належать:

- темпи зміни ВВП;
- співвідношення обсягу державного боргу до ВВП;
- відношення обсягу трансфертів до ВВП;

Враховуючи те, що одним із основних джерел формування доходів бюджету є саме податкові надходження, саме податкова безпека країни відображає ступінь захищеності інтересів її економічних суб'єктів незалежності країни, та її здатності до фінансування програм розвитку країни.

До показників податкової безпеки нами пропонується відносити:

- відношення обсягу податкових надходжень до ВВП;

- рівень податкового навантаження.

До показників грошово-кредитної складової фінансової безпеки належать :

- темп зміни курсу валют;
- облікова ставка НБУ%;
- ставка рефінансування НБУ;
- ставка за депозитами / кредитами.

Аналіз всіх зазначених складових при дослідженні фінансової безпеки країн сприятиме формуванню більш комплексного уявлення про реальну фінансову ситуацію в країні, та забезпечить підвищення достовірності отриманих результатів.

2 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

2.1 Аналіз методичних підходів до оцінювання рівня фінансової безпеки в Україні

Передумовою для розробки комплексу управлінських заходів до стратегічного управління фінансовою безпекою країни слугує наявність методичного інструментарію оцінювання її рівня. З метою розробки авторського підходу до оцінювання рівня фінансової безпеки країни проведемо аналіз існуючих підходів.

На сьогодні дослідженню теоретичного підґрунтя оцінюванню фінансової складової національної безпеки країни присвячені роботи багатьох науковців [2-4, 5, 8, 9]

Так, наприклад І.В. Журавльова [7] розробила власну систему індикаторів оцінювання рівня фінансової безпеки в розрізі 5 секторів економіки: бюджетного, фінансового, зовнішньоекономічного, соціального та грошово-валютного. Перелік показників в рамках кожного із запропонованих секторів економіки наведений в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Система індикаторів фінансової безпеки регіону [7]

Сектор економіки	Індикатор
Бюджетний сектор	Відношення дефіциту державного бюджету до валового регіонального продукту (ВРП), %; Обсяг зовнішнього державного боргу до ВРП, %; Обсяг внутрішнього державного боргу до ВРП, %.
Фінансовий сектор	Поточна дебіторська заборгованість; Поточна кредиторська заборгованість; Обсяг міжбюджетних трансфертів, що надаються регіональним бюджетам з центрального бюджету, грн на особу.
Зовнішньоекономічна діяльність	Індекс споживчих цін; Коефіцієнт покриття експортом імпорту; Обсяг прямих іноземних інвестицій на одну особу, тис. дол. США.
Соціальний сектор	Динаміка суми заборгованості з виплати заробітної плати млн грн.; Рівень безробіття населення (за методологією МОП), % до економічно активного населення.
Грошово-валютний сектор	Рівень доларизації грошового обігу.

На думку Л.Г. Шемаєвої та В.П. Онофрійчук [16] при визначенні інтегрального показника фінансової безпеки країни доцільним є встановлення граничних значень, як цільового орієнтиру при оцінюванні та подальшому розробленні управлінських заходів (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Показники фінансової безпеки країни [16]

Індикатор	Граничне значення
Рівень дефіциту/профіциту зведеного бюджету, %	не більше 1
Рівень виконання плану за доходами зведеного бюджету, %	не менше 98
Рівень виконання плану за видатками зведеного бюджету, %	не менше 98
Рівень перерозподілу ВВП через дохідну частину ЗБ, %	не більше 30
Рівень перерозподілу ВВП через видаткову частину ЗБ, %	не більше 30
Індекс чистої валютної позиції зведеного бюджету	не більше 1-2
Відношення загальної суми річних платежів за державним та гарантованим боргом до доходів зведеного бюджету (та з розбивкою на внутрішній (Оі) та зовнішній (р _е) борг), %	не більше 3
Частка надходжень від приватизації відносно ресурсів зведеного бюджету, %*	не більше 5
Рівень державного та гарантованого зовнішнього та внутрішнього боргу, %	оптимальне <30
Коефіцієнт достатності міжнародних резервів для обслуговування зовнішнього боргу	не менше 1
Відношення річних виплат з обслуговування та погашення зовнішнього боргу до експорту товарів та послуг, %	не більше 12
Різниця між середньозваженою дохідністю ОВДП* на первинному ринку та обліковою ставкою НБУ	не більше 4
Рівень податкового боргу платників податків	не більше 1
Рівень заборгованості бюджету по заробітній платі та соціальних виплатах	не більше 0,1
Рівень дефіциту Пенсійного фонду (ПФ)	не більше 0,3
Рівень виконання плану за доходами ПФ	не менше 98
Рівень виконання плану по видатках ПФ	не менше 98
Рівень доходів ПФ	не менше 12
Рівень видатків ПФ	не більше 12
Рівень трансфертів із бюджету у доходах ПФ	не більше 23
Рівень заборгованості Пенсійного фонду по пенсіях	не більше 5
Рівень дефіциту державних соціальних цільових фондів (крім ПФ)	не більше 0,3
Рівень виконання плану по доходах державних соціальних цільових фондів (крім ПФ)	не менше 98
Рівень виконання плану за видатками державних соціальних цільових фондів (крім ПФ)	не менше 98
Рівень доходів державних соціальних цільових фондів (крім ПФ)	не більше 2
Рівень видатків державних соціальних цільових фондів (крім ПФ)	не більше 2

Рівень трансфертів із бюджету у доходах державних соціальних цільових фондів (крім ПФ)	не більше 0,5
Рівень заборгованості державних соціальних цільових фондів по соціальних допомога	не більше 3

К.С. Горячева [5] оцінювання рівня фінансової безпеки країни пропонує здійснювати за наступними групами показників:

1. Бюджетна безпека (частка податків і зборів, які сплачуються з прибутку підприємства у сумі прибутку; частка бюджетних кредитів (бюджетного фінансування) у сумі оборотних коштів (власних і позикових); відношення кредиторської заборгованості бюджету за податками і зборами).

2. Грошово-кредитна безпека (частка короткострокових кредитів (у тому числі в іноземній валюті у перерахунку на національну) у покритті нестачі власних оборотних коштів; наявність заборгованості із заробітної плати працівникам; співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості (чиста заборгованість)).

3. Валютна безпека (частка обсягу продажів за рахунок експортно-імпортних операцій у загальному обсязі продажів; співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості за експортно-імпортними операціями).

4. Банківська безпека (співвідношення обсягів кредитів і депозитів суб'єктів господарювання).

5. Інвестиційна безпека (співвідношення капітальних вкладень (інвестицій) до обсягу основного капіталу підприємства).

6. Страхова безпека (частка застрахованого майна у вартості основного капіталу; частка застрахованого прибутку в загальному прибутку; співвідношення суми страхових платежів зі страхування від нещасних випадків і захворювань до фонду оплати праці).

2.2 Методичний підхід до оцінювання фінансової безпеки в Україні

Оцінювання фінансової безпеки України пропонуємо здійснювати за наступним алгоритмом:

1. Визначення ключових завдань процесу оцінювання та головних пріоритетів державної політики.

2. Ретроспективний аналіз показників регіонального. Фінансова безпека країни є динамічним показником, що зазнає постійного впливу сукупності факторів. Це обумовлює доцільність аналізу рівня фінансової безпеки країни саме за певний часовий горизонт управління.

3. Оцінювання окремих складових фінансової безпеки країни.

4. Визначення інтегрального показника.

5. Визначення найбільш перспективних напрямів розвитку країни, залежно від отриманих результатів дослідження.

Враховуючи той факт, що до складу інтегрального показника фінансової безпеки країни належать показники, що мають різні одиниці виміру, приведення їх до співставного вигляду можливе лише за рахунок реалізації процедури нормування.

Перехід від абсолютних до нормованих значень індикаторів відбувається наступним чином: на першому етапі всі показники поділяються на стимулятори та дестимулятори.

Нормування стимуляторів здійснюється за допомогою наступної системи рівнянь:

$$y_{ij} = \begin{cases} 0,2 \exp\left(\frac{x_{ij} - x_{\text{крит}}}{n_i}\right), x_{ij} < 0; x_{ij} < x_{\text{крит}} \\ 0,2 \frac{x_{ij}}{x_{\text{крит}}}, 0 < x_{ij} < x_{\text{крит}} \\ 0,2 + 0,2 \left(\frac{x_{ij} - x_{\text{крит}}}{x_{\text{небезп}} - x_{\text{крит}}}\right), x_{\text{крит}} < x_{ij} < x_{\text{небезп}} \\ 0,4 + 0,2 \left(\frac{x_{ij} - x_{\text{небезп}}}{x_{\text{нездв}} - x_{\text{небезп}}}\right), x_{\text{небезп}} < x_{ij} < x_{\text{нездв}} \\ 0,6 + 0,2 \left(\frac{x_{ij} - x_{\text{нездв}}}{x_{\text{здв}} - x_{\text{нездв}}}\right), x_{\text{нездв}} < x_{ij} < x_{\text{здв}} \\ 0,8 + 0,2 \left(\frac{x_{ij} - x_{\text{здв}}}{x_{\text{опт}} - x_{\text{здв}}}\right), x_{\text{здв}} < x_{ij} < x_{\text{опт}} \\ 1, x_{\text{опт}} < x_{ij} \end{cases} \quad (2.1)$$

де x_{ij} - значення i -го індикатора в період j ;

y_{ij} - нормоване значення індикатора x_{ij} ;

n_i - константа згладжування, для кожного індикатора визначається окремо експертним шляхом.

Нормування дестимуляторів здійснюється за наступним рівнянням:

$$y_{ij} = \begin{cases} 1, x_{ij} < x_{opt} \\ 0,8 + 0,2 \cdot \left(\frac{x_{здв} - x_{ij}}{x_{здв} - x_{opt}} \right), x_{opt} < x_{ij} < x_{здв} \\ 0,6 + 0,2 \cdot \left(\frac{x_{нездв} - x_{ij}}{x_{нездв} - x_{здв}} \right), x_{здв} < x_{ij} < x_{нездв} \\ 0,4 + 0,2 \cdot \left(\frac{x_{небезп} - x_{ij}}{x_{небезп} - x_{нездв}} \right), x_{нездв} < x_{ij} < x_{небезп} \\ 0,2 + 0,2 \cdot \left(\frac{x_{крит} - x_{ij}}{x_{крит} - x_{небезп}} \right), x_{небезп} < x_{ij} < x_{крит} \\ 0,2 \frac{x_{крит}}{x_{ij}}, x_{ij} < x_{крит} \end{cases} \quad (2.2)$$

На наступному етапі відбувається співставлення отриманих значень з їх максимальним/мінімальним значенням за наступними формулами:

$$P_i = \frac{I_i}{I_{max}},$$

$$P_i = \frac{I_{min}}{I_i}, \quad (2.3)$$

де I_{max} та I_{min} відповідно максимальне та мінімальне значення i -го показника.

Визначення інтегрального показника фінансової безпеки пропонуємо здійснювати за наступною формулою [12]:

$$I_A = \sum_{i=1}^n a_i I_i^A, \quad I_M = \prod_{i=1}^n (I_i^M)^{a_i}, \quad (2.4)$$

де I_A та I_M – часткові індикатори безпеки (для адитивної та мультиплікативної форми) i -ї сфери економічної безпеки, n - кількість сфер (складових) економічної безпеки, a_i – вагові коефіцієнти.

2.3 Практичні розрахунки рівня фінансової безпеки України

На основі наведеного в попередньому підрозділі підходу проведемо оцінювання рівня фінансового потенціалу України.

Як свідчать наведені на рисунку 2.1 результати оцінювання рівня фінансової безпеки країни її значення для більшості областей знаходиться на середньому рівні. Лише для 4 областей (Дніпропетровська, Київська, Одеська, Харківська) значення даного індикатора перевищує 0,5. Однією із причин даної ситуації є значна чисельність населення в даних регіонах.

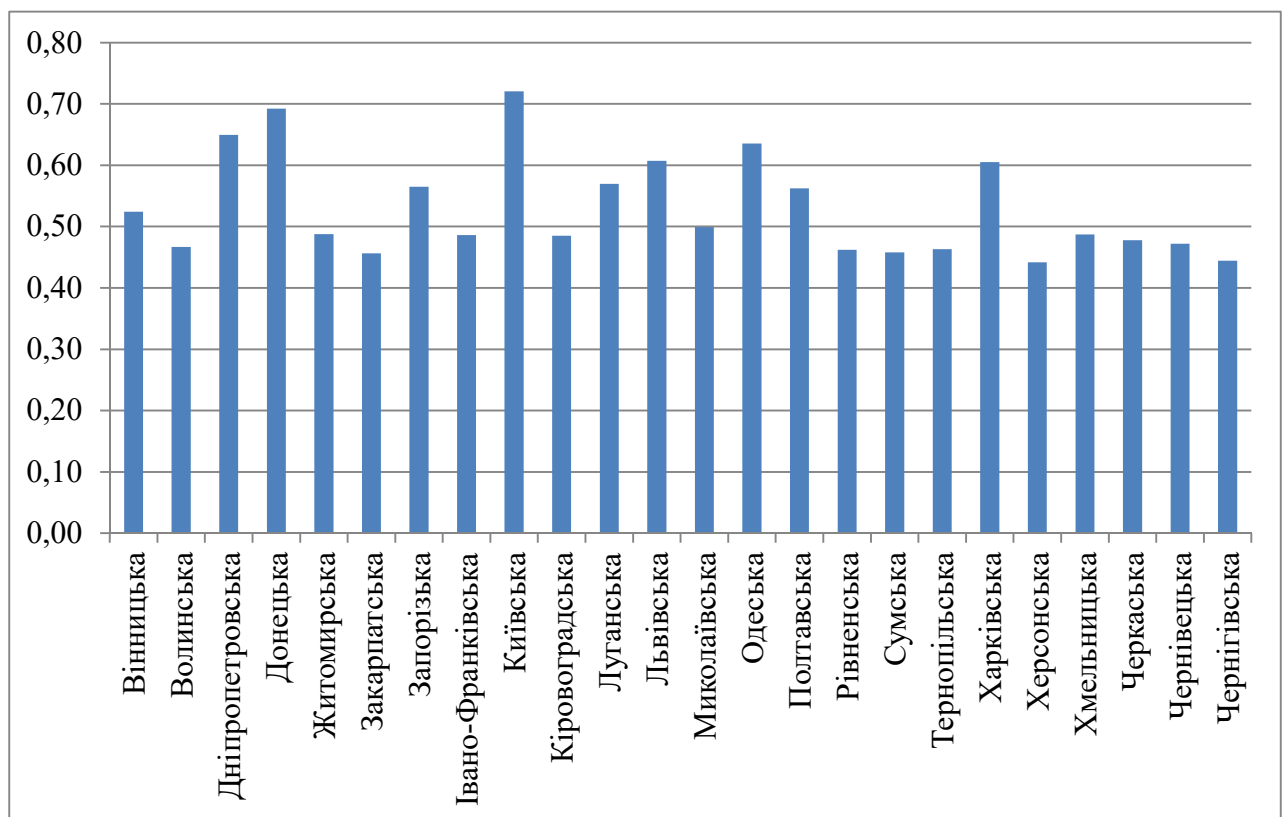

Рисунок 2.1 – Рівень фінансової безпеки регіонів України в 2018 році (побудовано за даними [11, 12])

Середні значення даного показника зумовлюють актуальність реалізації заходів спрямованих на підвищення фінансової стійкості та самостійності як окремих регіонів так і країни в цілому.

3 ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

3.1 Аналіз інституційної складової управління економічною безпекою країни

Реалізація будь-яких управлінських заходів неможлива без наявності широкого спектру інструментарію, вибір якого залежить від рівня фінансової безпеки в країні, соціальної захищеності населення, його матеріального добробуту, інвестиційної привабливості країни, показників розвитку представників малого та середнього бізнесу, тощо.

В даній роботі в основу управління фінансовою безпекою країни буде покладено організаційно-економічний механізм, що передбачає специфікацію методів, інструментів, важелів впливу на суб'єктів господарювання.

На початковому етапі для більш детального розуміння способів державного втручання в економічний розвиток країни проведемо аналіз економічної сутності поняття механізму управління фінансовою безпекою країни.

На сьогодні дане поняття досить ґрунтовно досліджено значною кількістю науковців. Критичний аналіз літератури дозволив виокремити два підходу до трактування даного поняття.

В рамках першого підходу механізм управління розглядається як сукупність методів та засобів впливу суб'єктів господарювання, в той час як представники другого підходу під даним поняттям розуміють сукупність фінансових відносин або фінансових ресурсів.

Ґрунтуючись на узагальнених результатах дослідження механізму державного управління та враховуючи особливості формування фінансової безпеки країни управління останньою пропонуємо здійснювати в межах суб'єктної та об'єктної складової державної політики.

Суб'єктна складова може бути ототожнена із інституційною складовою держави, оскільки являє собою сукупність державних регуляторів.

Структура суб'єктної складової в межах трьох складових фінансової безпеки наведена на рисунку 3.1.

Рисунок 3.1 – Інституційна складова управління фінансовою безпекою України

3.2 Практичний інструментарій підвищення рівня фінансової безпеки України

До основних інструментів підвищення рівня фінансової безпеки країни на сучасному етапі її розвитку належать наступні:

Стимулювання діяльності суб'єктів підприємництва шляхом підвищення рівня їх інвестиційної привабливості, перегляду нормативної складової політики державного регулювання економіки, а саме:

а) удосконалення та приведення у відповідність міжнародним стандартам та реаліям розвитку економіки системи нормативно-правового забезпечення.

- розподіл повноважень між органами державної та місцевої влади;
- врахування зарубіжного досвіду у процесі управління фінансовою безпекою країни при розробці нормативно-правових актів;
- посилення відповідальності перед економічними суб'єктами за виконанням нормативних актів в межах своїх повноважень;

б) стимулювання розвитку підприємницького сектору економіки:

- перегляд процедури надання податкових пільг та канікул, в сторону її оптимізації;
- запровадження практик пільгового кредитування програм та заходів спрямованих на підвищення рівня міжнародної привабливості країни;

2. Управління грошово-кредитною складовою фінансової політики держави:

а) надання фінансово-кредитної підтримки бізнесу:

- надання дотацій, субвенцій та державного кредитування бізнесу;
- оптимізація та спрощення процедур кредитування;
- зниження облікової ставки НБУ та ставки за депозитами, підвищення ставки за кредитами;
- стимулювання та підтримка розвитку банківського сектору економіки.

б) оптимізація системи оподаткування в Україні:

- розширення переліку та спрощення процедури отримання податкових знижок;
- зниження рівня податкового навантаження на суб'єктів підприємницької діяльності;

в) управління інформаційною складовою:

- консультування суб'єктів господарювання з питань нормативного регулювання ведення бізнесу;

г) стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності:

- захист інтересів вітчизняних та іноземних інвесторів;

- підвищення рівня інвестиційної привабливості країни;

- залучення інвестицій на реалізацію наукових, інноваційних та інших програм та заходів.

ВИСНОВКИ

Сучасні умови розвитку вітчизняної економіки обумовлюють необхідність гармонізації відносин між суб'єктами господарювання та державою. При цьому важливим напрямом є забезпечення фінансової безпеки як на рівні країни, так і окремих регіонів.

В умовах обмеженості бюджетних та приватних ресурсів виникає потреба в урегулюванні фінансової складової державної політики, що є однією з визначальних складових стабільного соціально-економічного розвитку регіону. Ефективна державна фінансова політика повинна передбачати проведення точної та правдивої оцінки територіями своїх фінансових можливостей, що у свою чергу має відображати інформацію щодо можливостей фінансування свого розвитку та ефективності управління даним процесом.

На жаль, досвід останніх років показав існування значної кількості проблем, пов'язаних з ефективним функціонуванням механізму управління фінансовою безпекою країни та врахування взаємозв'язку фінансових можливостей та потреб країни в рамках забезпечення їх фінансової безпеки. Це зумовлює необхідність формування такого механізму організаційного та економічного управління фінансовою безпекою, що відповідає вимогам сьогодення та враховує вимоги цілей сталого розвитку.

У роботі проведено аналіз теоретичних підходів до визначення фінансової безпеки, визначено її основні ознаки, завдання, та функції, проаналізовано складові фінансової безпеки країни в межах бюджетної, грошово-кредитної та податкової складових.

На основі проведеного аналізу зроблено висновок про наявність різноманітних підходів до визначення фінансової безпеки, що обумовлює наявність суттєвих відмінностей в розуміння її функцій, завдань та складових елементів.

Запропоновано під фінансовою безпекою країни розуміти спроможність країни протистояти, мінімізувати та нейтралізувати економічні загрози, що зумовлені численними факторами за рахунок формування достатнього для фінансування програм та заходів обсягу власних фінансових ресурсів країни.

Проведено аналіз методичних підходів до оцінювання фінансової безпеки країни, запропонований власний підхід до оцінювання рівня фінансової безпеки країни в розрізі трьох складових.

За результатами практичних розрахунків рівня фінансової безпеки регіонів України у 2018 році зроблено висновок про середній рівень даного показника для більшості регіонів України. Лише для 4 областей (Дніпропетровська, Київська, Одеська, Харківська) значення рівня фінансової безпеки перевищує 0,5.

Запропоновано комплекс заходів спрямованих на підвищення рівня фінансової безпеки України, зокрема в частині удосконалення її інституційної складовою, та реалізації комплексу заходів щодо стимулювання діяльності суб'єктів підприємництва шляхом підвищення рівня їх інвестиційної привабливості, перегляду нормативної складової політики державного регулювання економіки, управління грошово-кредитною складовою фінансової політики держави.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Аверкіна М. Ф. Методичні засади оцінювання рівня економіко-екологічної безпеки регіону. Наукові записки. Серія «Економіка». Випуск 14. – С. 414-420.
2. Амосов О. Ю. Перетворення механізмів державного регулювання економічного розвитку. Державне управління та місцеве самоврядування: Збірник наукових праць: У 2 ч. / За заг. ред. Г. І. Мостового, Г. С. Одінцової. - Харків: ХарРІДУ УА.ДУ, 2001. Вип. 2. С.10 - 16.
3. Балджи М.Д. Організаційно-економічні засади комплексного природокористування на регіональному рівні: Монографія / М.Д.Балджи. – Одеса: Атлант, 2010. – С. 15
4. Барановський, О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) / О. І. Барановський. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004. – 759 с.
5. Горячева К.С. Оцінка рівня фінансової безпеки підприємства (Електронний ресурс) / К.С. Горячева. – Режим доступу: <http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3159/1/Gorjacheva.pdf>
6. Губський, Б. В. Економічна безпека України: методологія виміру, стан і стратегія забезпечення [Текст] : монографія / Б. В. Губський. – К., 2001. – 122 с.
7. Журавльова І.В. Миколайчук А.Б. Методичний підхід до моделювання фінансової безпеки регіонів України Бізнес Інформ 2012 №6 с.156-159.
8. Калантай А.М. Роль і місце фінансової безпеки в контексті національних інтересів. Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. №1, 2012. 143-153.
9. Коваль Л.П. Понятійно-категоріальний апарат дослідження фінансової безпеки Л.П. Коваль // Фінансовий простір// 2013 №3 (11) с.95-100.

10. Кульпінський, С. Роль фінансової безпеки України в поглибленні інтеграційних стосунків з європейськими країнами. Фінансова консультація. 2000. № 5. С. 34–38.
11. Офіційний сайт Державної служби статистики в Україні. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 20.05.2020).
12. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://minfin.com.ua/> (дата звернення: 20.05.2020).
13. Савицька О. Оцінка та шляхи забезпечення фінансової безпеки України. Економічний форум. – 2012. №3. – С.14
14. Соколенко Л. Ф. Оцінювання економічного потенціалу як індикатора впливу на рівень екологічної безпеки території. Міжнародна науково-практична конференція «Менеджмент, маркетинг, підприємництво: перспективні напрямки розвитку». – м. Одеса. - 20-21 лютого 2015 року. – С. 79-80
15. Соколенко Л. Ф. Аналіз економічного змісту екологічної безпеки регіону в умовах ефективного природокористування. Вісник Житомирського технологічного університету. Серія Економічні науки. 2014. №4(70). С. 92-97.
16. Шемаєва Л.Г. Методика оцінки рівня фінансової безпеки сектору державних фінансів України. Проблеми науки. 2012. №3. –С. 38-43
17. Шлемко В. Т. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення / В. Т. Шлемко, І. Ф. Білько. – К. : НІСД, 1997. – 144 с.